

Lapse väärkohtlemise märgid

Sildid:

- [vägivald](#) [1]
- [alaealised](#) [2]

Lapse väärkohtlemise märgid on erinevas vanuses laste puhul kohati erinevad. Klõkkides allolevatel linkidel, leiad väärkohtlemise märgid vastavalt lapse vanusele.

[Väikelaps](#)

[Koolieelik](#)

[Noorem koolilaps](#)

[Teismeline](#)

https://www.kriminaalpoliitika.rik.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumentid/kas_laps_vajab_abi.pdf
[3]

Ebaturvalise kiindumussuhte mõju lapse arengule

Paljudel väärkoheldud lastel on ebaturvaline kiindumussuhe oma vanematega, mistõttu kalduvad nad oma vanemaid vältima või tõrjuma, kuna ei taju vanemaid turvatunnet pakkuvana. Kiindumussuhte stiil mõjutab aga lapse ettekujutust suhetest teiste inimestega, sh ka sõbrussuhted. Ebaturvalise kiindumussuhtega lapsed võivad teisi lapsi mitte usaldada, neil võib olla puudulik arusaamine kohastest suhtlemisviisidest ning nad võivad olla teistega läbikäimisel agressiivsed. See võib omakorda põhjustada lapse ebapopulaarsust ja tõrjumist eakaaslaste poolt. Nii võib juhtuda, et väärkoheldud lapsed muutuvad isoleerituks ja üksildaseks või siis hakkavad sõbrustama teiste sarnaste probleemide ja staatusega lastega.

Lapse seksuaalsest väärkohtlemisest rääkimine ning seda pärssivad tegurid

Siin on nimekiri võimalikest märkidest, mis võivad kahandada laste soovi toimunud seksuaalsest vägivallast teistele isikutele rääkida.

- Laps võib salata väärkohtlemise toimumist, kuna teda on vägivalla kasutamisega või füüsilise karistamisega hirmutatud.
- Lapsi sunnitakse vaikima pannes neile vastutus perekonna lagunemise, ema kurjaks saamise või muude halbade sündmuste eest, mis perekonnas võiksid juhtuda, kui laps avalikustab intsesti.
- Hirm avalikustulemise tagajärgede ees perekonnale. Laps tajub, et avalikustamine toob kaasa sündmuste laine, mida ta ei oska ette ennustada ega ammugi mitte kontrollida. Hirm teadmatus ees pärsib aga juhtunust rääkimist. Näiteks ei taha lapsed teha emale haiget, kui nad räägivad isa väärast käitumisest. Samuti kardavad lapsed lahtust.
- Lapse kognitiivsed ja arengulised piirangud (sõnavara puudumine).
- Emotsionaalsed takistused: häbi tunne, alanduse ja piinlikkuse tunne, enesesüüdistamine.
- Laps on „ära ostetud“ altkäemaksude ja hüvitiste kaudu.
- Väärkohtleja on lapsega seotud (pereliikme puhul on teatamine keerulisem, mittepereliikmest väärkohtlejast räägitakse kergemini).
- Suhted väärkohtlejaga (sh lojaalsus väärkohtlejale, emotsionaalne side väärkohtlejaga, eriti tingimustes, kui teiste pereliikmetega on jahedad suhted).

Lastel on seksuaalsest väärkohtlemisest vanematele või teistele täiskasvanutele erinevatel põhjustel raske rääkida, ent samas ilmneb nende käitumises ja olekus märke, mis võivad viidata väärkohtlemisele. Järgnevalt on juttu sellest, kuidas võivad lapsed meile „rääkida“, et neid on seksuaalselt väärkoheldud.

- Väärkohtlemisest teatamine võib olla erinevas vanuses lastel erinev. Väikesed lapsed, kes ei ole teadlikud seksuaalse käitumise normidest, võivad paljastada toimunud väärkohtlemise juhuslikult ja mitteverbaalselt. Vanemad lapsed seevastu kasutavad verbaalset teatamisviisi ning valivad rohkem inimest, kellele rääkida ja kui palju rääkida.
- Lapsed, eriti väiksemad, ei räägi toimunust otse või täpsetes terminites (nt „Isa vägistas mind“), vaid tegevust või tundeid kirjeldavalt (nt „See tegi haiget, kui isa lamas minu peal“, „Isa oli kole, kui ta minu tuppä õhtul tuli“, „Mulle ei meeldi jogurt, see on nagu see, mis tuleb issi nokust“).
- Lapsed võivad algul toimunud vägivalla eitada või anda vastukäivat informatsiooni. Sorensen ja Snow (1991) leidsid, et 72% seksuaalselt väärkoheldud lastest võivad esialgu eitada toimunut, kui neid

küsitletakse väärkohtlemise kahtluste kohta. 22% lastest võivad aga pärast algset ülestunnistust oma ütlosti muuta ja toimunut salata. Seega hoolimata algsest või vahepealsest toimunu eitamisest või vastukäivatest ütlustest, tuleb lapse juttu võtta tõsiselt.

- Lapsi on julgustanud rääkima vägivalda kajastava TV saate vaatamine või mõni situatsioon, mis sarnaneb või meenutab väärkohtlemist. Eriti väikesed lapsed võivad hakata väärkohtlemise toimumise kohas või seda meenutavas keskkonnas imiteerima käitumist väärkohtlemise ajal.
- Märjiks vägivallale võib olla ka lapse seksuaalse sisuga käitumine, nt oma eale mittevastav teadlikkus seksuaalsusest, mitteeakohane seksuaalne käitumine, lugude kirjutamine või piltide joonistamine seksist.
- Laps püüab vältida kontakti ärakasutajaga. Näiteks intsesti kogenud lapsed võivad öelda, et nad ei taha enam jääda isaga kahekesi koju või minna vanaisale/onule külla. Tegemist on lapse protestiga, mis võiks teha tähelepanelikuks, et midagi on valesti.

Väikelaps (0-3 eluaastat)

Üldised väärkohtlemise märgid

- Häired kognitiivses arengus;
- Hilinenud kõne areng;
- Usaldamatus vanemate, hooldaja suhtes;
- Ebaturvaline kiindumus suhe (selle kohta vt täpsemalt allpool)

Spetsiifilised füüsilise väärkohtlemise märgid

- Traumajärgne stressi häire
- Vastumeelsus füüsilise kontakti suhtes;
- Vanema ja teiste lastega suhtlemise vältimine;
- Eakaaslastega suhtlemisel kaldub laps käituma agressiivselt;
- Seletamatult tekkinud verevalumid, haavad, luumurrud, nihestused, löömise jäljed;
- Sisemised vigastused, ajukahjustus;
- Ärrituvus;
- Valu või ebamugavustunne mängimisel, istumisel, liikumisel;
- Vanema seletused lapse vigastuste suhtes on ebamäärased ja vastuolulised;
- Letargia, unisus, oksendamine;
- Mahajäämus füüsilises arengus ja mootorsetes oskustes;
- Sage füüsiline vägivald põhjustab pidevat hirmutunnet;
- Imiku raputamise märke vaata [siit](#) [4].

Spetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid

- Seksuaalselt väärkoheldud väikelapsed ei suuda toimunud vägivalda meenutada, kuid neil jäävad sellest psühholoogilised mälestused ning nad tajuvad ohtu ja hirmu.
- Lapsed tajuvad suguelundite puudutusi (näiteks pesemisel) hirmutavana;
- Veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas;
- Valud või raskused istumisel, liikumisel, magamisel.

Spetsiifilised hooletussejätmise märgid

- Märjatatav mahajäämus kognitiivses arengus, raskused kõne mõistmisel;
- Apaatia ja ükskõiksus ümbritseva suhtes;
- Füüsiliselt hooletussejätetud lastel võib olla väiksem kehakaal ja kasv;
- Mahajäämus mootorsetes oskustes nagu pea hoidmine, haaramine, esemete võtmine, pliiatsi käes hoidmine, kõndimine vms;
- Hooletussejätetud väikelapsed võivad mitte naeratada ega naerda, kuna neile ei ole naeratatud ega innustatud seda tegema.

Koolieelik

Üldised väärkohtlemise märgid

- Ebaturvaline kiindumussuhe (selle kohta vt täpsemalt siit)
- Vähene sotsiaalne kompetentsus;
- Agressiivne käitumine suhtlemisel teistega (eakaaslastega).

Spetsiifilised füüsilise väärkohtlemise märgid

- Seletamatult tekkinud verevalumid, haavad, luumurrud, nihestused, rihma vm esemega löömise jäljed;
- Erinevas paranemisastmes füüsilised märgid lapse kehal (haavad, verevalumid jt);
- Sisemised vigastused, peakahjustused;
- Valu või ebamugavustunne mängimisel, liikumisel;
- Kergesti ärrituvus, impulsiivsus;
- Madal enesehinnang;
- Tähelepanu probleemid;
- Vähene initsiatiivikus ja motivatsioon;
- Tegevuste tegemisel raskused nende lõpetamisega;
- Kaldumus teise inimese sõbralikku käitumist interpreteerida vaenulikuna (st reageerivad teiste sõbralikele kavatsustele ärevuse ja vaenulikkusega);
- Unehäired, regressiivne käitumine (enurees, pöidla imemine jt).

Spetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid

- Seksuaalse sisuga mängud, mis näitavad lapse vanuse kohta üllatavalt häid teadmisi seksuaalelust;
- Seksuaalse sisuga situatsioonide imiteerimine nukkudega mängides või joonistustel;
- Teiste isikute suguelundite kastumine või silitamine;
- Kõnes seksuaalse sisuga terminite kasutamine, seksi teemaliste väljendite või lugude rääkimine
- Valud või raskused istumisel ja liikumisel;
- Veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas;
- Suguhaigused, kuseteede põletikud.

Spetsiifilised hooletussejätmise märgid

- Mahajäämus kõne arengus ja teiste kõne mõistmises;
- Huvi puudumine teiste lastega mängimise, suhtlemise ja ümbritseva keskkonna vastu;
- Impulsiivsus;
- Vähene loovus ja õpihuvi;
- Positiivsete tunnete vähene väljendamine;
- Sagedased haigushood (sh aneemia, nakkushaigused, astma);
- Vajakajäämised eakohases käelises tegevuses (nt pliiatsi, kääride, kahvli kasutamine, joonistamine);
- Oskamatus või ükskõiksus enese eest hoolitsemisel (pesemine, riietumine).

Noorem koolilaps

Üldised väärkohtlemise märgid

- Madal enesehinnang, enesesüüdistused ja häbitunne;
- Usaldamatus teiste inimeste suhtes;
- Hariduslikud erivajadused (aeglasem edasijõudmine koolitöodes, õpiraskused, klassikursuse kordamine);

- Ebaturvaline kiindumusuhel (selle kohta vt täpsemalt allpool)
- Psühhosomaatilised kaebused;
- Tähelepanudefitsiit,
- Kohanemise ja keskendumise raskused koolis;
- Vähene sotsiaalne kompetentsus;
- seksuaalselt väärkoheldud lastel on õpiedukus siiski parem kui füüsiliselt väärkoheldud või hooletusse jäetud lastel);
- Konfliktised suhted eakaaslaste, õpetajate ja vanematega;
- Raskused sõprussuhete loomisel ja hoidmisel.

Spetsiifilised füüsilise väärkohtlemise märgid

- Seletamatult tekkinud verevalumid, haavad, luumurrud, nihestused;
- Rihma vm esemega löömise jäljed;
- Erinevas paranemisastmes füüsilised märgid lapse kehal (haavad, verevalumid jt);
- Sisemised vigastused, peakahjustused;
- Laps võib vältida osalemist kehalise kasvatus tundides või teistes tegevustes, mis võivad paljastada verevalumeid, vigastusi või arme tema kehal;
- Füüsilisele väärkohtlemisele võivad viidata valu või ebamugavustunne mängimisel, liikumisel või füüsilise treeningu ajal;
- Probleemid intellektuaalses arengus ja keelelises eneseväljenduses;
- Probleemid reeglite järgimisel;
- Käitumis- ja sõnakuulmisprobleemid koolis ja kodus (peamiselt just füüsiliselt väärkoheldud lastel).

Spetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid

- Moondunud ettekujutus seksuaalsusest;
- (Liialdatud) seksuaalse alatooniga (avalik) käitumine (sh korduv, ülemäärane masturbeerimine või selle imiteerimine, seksuaalse sisuga jutud ja mängud);
- Silmatorkav teadlikkus seksuaalelust;
- Ärevus, depressiooninähud või depressioon, post-traumaatiline stressi häire;
- Suitsidaalsed mõtted ja teod;
- Füüsilised kaebused (nt peavalu, kõhuvalu), laps võib teha sagedasi visiite kooliarsti juurde;
- Veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas;
- Suguhaigused, kuseteede põletikud;
- Valud või raskused istumisel ja füüsilise tegevuse käigus.

Spetsiifilised hooletussejätmise märgid

- Hooletussejätud lastel võrreldes füüsiliselt või seksuaalselt väärkoheldud lastega esineb kõige enam õpiraskusi ning probleeme koolis hakkamasaamisega (eriti torkab see silma lugemisoskuste, õigekirja puhul ning matemaatikas);
- Vähene initsiatiivikus ja huvi osaleda sotsiaalsetes tegevustes;
- Probleemid reeglite järgimisel koolis, korralduste täitmisel ning ülesannete tegemisel algusest lõpuni;
- Passiivsus, vähene suhtlemine eakaaslastega;
- Tõrjutus ja ebapopulaarsus eakaaslaste hulgas.

Teismeline

Üldised väärkohtlemise märgid

- Negatiivsete emotsioonide väljendamine (nt viha, raev, ükskõiksus, ärevus);
- Kõrgenenud depressiooni ja suitsidaalse käitumise risk;
- Madal enesehinnang ja enesesüüdistused;
- Agressiivsus;
- Kodunt ärajooksmine.

Spetsiifilised füüsilise väärkohtlemise märgid

- Puudulik enesekontroll, ei suuda piisavalt oma tundeid kontrollida, mistõttu on emotsionaalselt ebastabiilsed;
- Vähene stressitaluvus;
- Öpiraskused, probleemid koolikohustuse täitmisega;
- Tähelepanu- ja keskendumisprobleemid;
- Deviantne käitumine (õigusrikkumised, agressiivne käitumine, uimastite kasutamine);
- Vägivalla kasutamine või kogemine kohtingul olles;
- Verevalumid, haavad, luumurrud, nihestused;
- Erinevas paranemisastmes füüsilised märgid lapse kehal (haavad, verevalumid jt);
- Sisemised vigastused, peakahjustused;
- Varajane seksuaalne aktiivsus, rasedus, suguhaigused.

Spetsiifilised seksuaalse väärkohtlemise märgid

- Vaenulikkuse väljendamine enda, eakaaslaste ja teste pereliikmete suhtes;
- Enesevigastamine (selle läbi püütakse vähendada psühholoogilist valu ja tulla toime oma tunnetega);
- Tugev süü ja häbitunne;
- Kõrgem depressiooni, söömishäirete ja post-traumaatilise stressi häire risk;
- Liialdatud seksuaalne käitumine (sagedased ja juhuslikud seksuaalsuhted, erinevad partnerid);
- Seksuaalse sisuga jutud;
- Haaratus prostitutsiooni;
- Rasedus;
- Füüsilised kaebused (nt peavalu, kõhuvalu, raskused istumisel ja liikumisel);
- Veritsused, verevalumid, valud suguelundite või päraku piirkonnas;
- Valud urineerimisel;
- Suguhaigused, kuseteede põletikud;
- Valud või raskused istumisel ja füüsilise tegevuse käigus;
- Suguhaigused, kuseteede põletikud;

Spetsiifilised hooletussejätmise märgid

- Hooletussejätetud lastel esineb võrreldes füüsiliselt või seksuaalselt väärkoheldud lastega kõige enam öpiraskusi ning probleeme koolis hakkamasaamisega;
- Koolist põhjusega puudumine, väljalangemine;
- Puudulikud toimetuleku ja probleemide lahendamise oskused;
- Alkoholi ja narkootikumide tarvitamine;
- Vähene initsiatiivikus ja huvi osaleda sotsiaalsetes tegevustes;
- Endassetõmbumine, vähene suhtlemine eakaaslastega;
- Tõrjutus ja ebapopulaarsus eakaaslaste hulgas.

Allikas URL: <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/lapse-vaarkohtlemise-margid>

Lingid:

[1] <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/tags/vagivald>

[2] <https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/tags/alaealised>

[3] https://www.kriminaalpoliitika.rik.ee/sites/krimipoliitika/files/elfinder/dokumendid/kas_laps_vajab_abi.pdf

[4] <http://www.kriminaalpoliitika.ee/et/perevagivald/laste-vaarkohtlemine-peres>